

Jó sűrű, jó melegen, jó kanálnyi

A jó intenzitásjelölő szerepéről 16–18. századi szövegtípusokban

Varga Mónika
ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont

Összefoglaló

Az intenzitásjelölők variációjának vizsgálata a történeti szemantikai és pragmatikai kutatások kiemelt területe. Ezzel együtt az egyes fokozók szerkezeti, szemantikai és pragmatikai sajátosságai is figyelmet érdemelnek. Erre példa a *jó*, amely már az ómagyar korszaktól kezdve kimutatható 'nagy(mértékű), nagyon' értelemben. Az eddigi kutatások alapján viszont a 16–18. századi élőnyelvközeli forrásokban ritka, és kevés alaptaggal fordul elő. Jelen tanulmány a korszak szakács- és orvosi receptgyűjteményeinek bevonásával igyekszik árnyalni az eddigi megfigyeléseket. E forráscsoportban a fokozó *jó* regisztersajátosságnak bizonyult. A gyakoriságot és a kollokációs mintázatokat tekintve az alaptagok egy része előtt a *jó* variálódik a korszak fővariánsával (*igen*), jóllehet eltérő kommunikációs célok (meggyőzés vs. instrukciók) motiválhatták a variánsok közötti választást. A mennyiségjelölők egy speciális csoportja előtt viszont a *jó* kizárólagos fokozónak mutatkozott a korszakban.

Kulcsszavak: intenzitásjelölés, variáció, középmagyar korszak, receptgyűjtemények, regiszter

1. Bevezetés

A *jó* tipikus minősítő funkciója (például: *jó és hasznos orvosság, jó a régi hurut ellen*) mellett intenzitást is jelöl 'nagyon, nagymértékben', valamint 'nagy' értelemben. Utóbbi használata feltehetően másodlagos, ugyanakkor már az ómagyar korszakban is kimutatható. Fokozóként a *jó* a középmagyar kori élőnyelvközeli szövegtípusokban ritkának mutatkozott, viszonylag kevés gyakran visszatérő alaptaggal, mint a *jó idején*, a *jó reggel* (a *Történeti magánéleti korpusz*, TMK, leírását lásd Dömötör et al. (2017), Novák et al. (2018), valamint a *Középmagyar emlékirat- és drámakorpusz*, KED alapján részletesen lásd Varga (2024a)). Tallózó jelleggel kiterjesztve a vizsgálatot 18. századi orvosi receptekre, sikerült olyan forrást és szerzőt találni, ahol a *jó* intenzitásjelölőként még a korszakban domináns *igen* gyakoriságát is meghaladja: Szentmihályi Mihály 1792-es, *Házi orvosságok* című gyűjteményében 75 *jó* és 55 *igen* adatolható (Varga 2024b). Emellett speciális kollokációs mintázat jellemzi az egyes fokozók használatát, amely a kommunikációs célokkal is magyarázható (3. szakasz).

Jelen tanulmány kérdésfeltevése az, hogy más forrásokra és más típusú receptekre is érvényesek-e a fenti megfigyelések. További szempont, hogy a *jó* szerkezeti és szemantikai-pragmatikai szempontból egyaránt kutatást igényel. Szerkezeti szempontból felvetődik, hogy történik-e kategóriaváltás a *jó* esetében, és ebben

szerpe van-e az alaptag típusának és szófájának. A *jó* kollokációs mintázatai is vizsgálандók, ahogy az is, miként variálódik a korszak tipikus intenzitásjelölőjével, az *igen*-nel. Ugyancsak kérdés, hogy mennyire változik meg a *jó* eredendően pozitív polaritása, milyen mértékű a delexikalizáció (vö. Lorenz 2002; lásd még Claridge–Jonsson–Kytö 2024: 126–134). Tájékoztató jelleggel érdemes továbbá kitérni a fokozó *jó* 16–18. századon belüli megoszlására, és arra is, hogy elsősorban mely források, szerzők preferálják.

A tanulmány felépítése a következő. Elsőként a vizsgálat előzményeiről esik szó, beleértve a fokozó szerep kialakulásának lehetséges magyarázatát (2–3.). Ezt követi a vizsgált anyag és a módszer bemutatása (4.), majd az elemzés a fokozó alaptagjának szófaja, a tipikus alaptagok, valamint a variációt alakító egyéb tényezők (szűkebb időszak, szerzők) mentén (5.).

2. Előzmények: a *jó* fokozó szerepéről

A részletes elemzés előtt áttekintem a *jó* fokozó használatának kialakulásával kapcsolatos lehetséges változási útvonalakat. Emellett kitérek arra, hogy a *jó* által kifejezett mérték más intenzitásjelölőkhöz viszonyítva egy elképzelt skála mely részére tehető, és ez miként függ össze a jelentése alakulásával.

A *jó* 'nagy, nagyon' jelentésben való használata régóta foglalkoztatja a történeti nyelvészeket, elsősorban a szófájával és azzal összefüggésben, hogy elvesztheti eredeti jelentését, és így negatív tulajdonságokat fokozhat-e (Simonyi 1880; 1913; Veres 1880; Binder 1889). A minősítőből fokozóvá válás szemantikai-pragmatikai motivációjára ugyanakkor ezek a leírások nem térnek ki. Simonyi (1913: 92) szokatlannak tartja: „Nevezetes jelenség, mely a magyaron kívül más nyelvben aligha előfordul”. Későbbi munkák mondattani (S. Hámori 2008: 102–103) és szófajtörténeti (D. Mátai 2003; 2011) célkitűzéssel tárgyalják a *jó* használatát, így nem részletezik a változást, ahogy a történeti, illetve történeti-etimológiai szótárak sem (jóllehet a 'magnus', 'multus', 'magnopere', valamint 'nagyon' és 'jókora' jelentéseket felveszik, NySz., TESz., ÜESz.).

A minősítő szerepből fokozóvá válást általában grammatikalizáció, delexikalizáció eredményének tekinti a szakirodalom: eszerint a grammatikai jelentés, ezúttal a mértékjelölés kialakulásával többé-kevésbé párhuzamosan az eredeti jelentés-tartalmak, jelentésárnyalatok háttérbe szorulnak, kifakulnak (Lorenz 2002; újabban Claridge–Jonsson–Kytö 2024: 29–34). Az angol *good* 'jó' kapcsán az is felmerül, hogy a minősítés maga is kontextusfüggő abban az értelemben, hogy különböző jellemzők alapján minősítjük az egyes jelenségeket jónak (Ghesquière 2021: 169). Így a *good* úgynevezett határtalan (*unbounded*)¹ főnevekkel társulhatott – beleértve a mennyiségjelölőket, így a mértékegységeket is –, valamint olyan melléknevek előtt jelenhetett meg, amelyek nyitott skálát implikáló tulajdonságokat jelöltek, például a *good sharp knife* 'jó éles kés' (Ghesquière 2021).

A magyar *jó* esetében is igaz az, hogy a jelentésből nem közvetlenül magyarázható a fokozás és a 'nagyon' jelentés, ugyanakkor számos minősítő elem meg

¹ A megkülönböztetés jelentősége az, hogy a korábbi szakirodalom szerint az oszthatatlan (*bounded*) melléknevek és a határozószók képesek fokozó szerepre, így a *good* határtalan (*unbounded*) elemként különleges (részletesen lásd Ghesquière 2021 és hivatkozásai).

keresztül hasonló változásokon. Egy részük esetében a fokozó használat kiszorul – ilyen például az *alkalmas*, amely a 16–18. században bírt 'nagy, meglehetősen, sok' jelentésekkel (részletesen lásd Varga 2022) –, más esetekben viszont a lexikai jelentéssel együtt fennmarad, így például az eredendően negatív érzelmi viszonyulást kifejező *szörnyű*, *rettenetes* esetében. Utóbbiak nemcsak fokhatározóként fejezhettek ki mértéket (*szörnyű sok*, *rettenetes szép*), hanem összetett mondat részeként is, például:² *Olyan a szárazság [= szárazság], hogy szörnyű* (Bark. II. 356.); *de annyi volt az audientiát kérő a házánál, hogy rettenetes* (Bethlen Miklós). Akár ez a szerkesztésmód is elősegíthette a felfokozottság kifejezését jelzői szerepben (*szörnyű vígság*, *rettenetes erő*, lásd még Varga (2025)). A *jó* esetében ugyanakkor hasonlókat nem lehetett kimutatni. Ugyancsak kevésbé feltételezhetünk ellipszist, legalábbis melléknevek és határozószók előtt nem sikerült erre utaló előfordulásokat adatolni (de vö. 5.1.). Így a *jó* fokozó szerepe is grammatikalizáció eredményeként fogható fel. A mértékjelölés lentebb tárgyalt szemantikai és pragmatikai sajátosságainak magyarázatához ugyanakkor mutatkozik párhuzam a *jó* és a *good* használatában (utóbbiról részletesen lásd Ghesquière 2021).

Nem nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a *jó* által jelölt mérték más fokozókhoz viszonyítva hol helyezhető el az intenzitásjelölő kategórián belül, azaz miként viszonyul a feltételezett normához, amelyhez képest magasabb vagy alacsonyabb mértéket jelöl (amennyiben az intenzitáscsökkentő, *downtoner* elemeket is idesoroljuk, lásd Claridge–Kytö (2021) és Claridge–Jonsson–Kytö (2024)). Az ómagyar korszak anyaga alapján „nagyító szók”-ként – D. Mátai (1992: 656) kiemelése – sorolódik be az *igen*, az *annyira*, a *nagyon*, a *váltig* vagy *választigen*, míg a *felette*, *felettebb* erősebb intenzitást kifejezőnek számít (valamint a *jobban*, *feljebben*, *nagyobban*), jóllehet indoklást és szisztematikus összevetést erre vonatkozóan nem tartalmaz a leírás. Az angolban is megkülönböztetik a skaláris fokozókat – idesorolódnak az úgynevezett *boosterek*, mint a *very* 'nagyon, igen' és *downtonerek*, mint a *little* 'kissé, kevésbé' – azoktól, amelyek a szélsőséget, teljességet (maximalizálók, például *teljesen*, *abszolúte*), illetve az adott viszonyítás határát (minimalizálók, mint az *alig*, valamint approximátorok, például *majdnem*, *közel*, *körül*) célozzák meg.

A skaláris mértékjelölést tekintve ugyanakkor meghatározható egy átmeneti, köztes kategória, az úgynevezett *compromiser*, amelybe az olyan elemek tartoznak, mint az *egész ~ egészen*, az *inkább*, a *több-kevesebb*, illetve a *többé-kevésbé* (vö. Quirk et al. (1985) alapján Ghesquière (2021: 163), az ómagyarral vonatkozóan „középutt álló határozószók”, D. Mátai (1992: 656) kiemelése). A *good* a történeti vizsgálatban a boosterek, azaz a fokozók közé sorolódik, de értelmezése összetett: a *very* 'nagyon' jelentés mellől nem fakult ki teljesen az elismerő, *approval* jelleg (Ghesquière 2021: 160, 169).

A *jó* eredeti minősítő jelentése alapján sem nyilvánvaló, hogy a köztes vagy a fokozó csoportba sorolható-e. A köztes elemek alapvetően olyan mértéket jelölnek, amely nem éri el, illetve nem haladja meg az elképzelt standardot, határpontot; ilyen például a *többé-kevésbé meleg*, míg a *jó meleg* eléri, valamelyest meg is haladja a feltételezett normát (lásd (1) példa). Grammatikai szempontból a *jó meleg*, *jó erősen* stb. megfelel a fokozói szerepnek, amennyiben az antonimájával

² Az adatokat a forráskiadások alapján betűhűen közlöm, az egyes feldolgozott szövegek rövidítésének feloldását lásd a Hivatkozásokban.

nem helyettesíthető ilyen kontextusban, és nem értelmezhető tagadva. Egy további, az elképzelt skálától függetlenül szempontnak tekinthető ugyanakkor a személyes beszélői viszonyulás, azaz a megfelelőként minősítés hatása a jelentésre. Nem minden kontextusban válik el élesen például a *jó meleg* esetén a 'megfelelően, kellően meleg' és a 'nagyon meleg' értelmezés. A feldolgozott források alapján általános tapasztalat lehetett ugyanis az, hogy az adott helyzetben megfelelő érték egyúttal az elképzelt norma, standard fölött helyezhető el a skálán, de nem a túlzásig menően, például:

- (1) Tedd a tűzre, keverd szüntelen. Hadd a tűznél, még *jó meleg* nem lesz, de *éppen föl ne forrjon*. Öntsd tálba, tedd valami híves helyre
(IH5, Balass Ágnes)

A *jó* fokozóként való használatát egyértelművé teszik az olyan kontextusok, ahol az alaptag önmagában semleges, de a tágabb kontextus összességében negatív beszélői viszonyulást mutat, így a 'megfelelően, kellően' jelentés nem merülhet fel:

- (2) *Godom nekem yo nagy lft[...] maftan nem wolna* Feleym[...]
thyzthefeghewm twdom nagy wolna hogy az en zolgalth vram m[...] nem
holt wolna (Jaksics Demeter veszedelméről, 1490 k.)

Tekintve, hogy a *jó* e használata viszonylag korán adathozható, a tanulmány a továbbiakban (skaláris) fokozóként kezeli a *jó*-t, azzal együtt, hogy más intenzitásjelölők a felfokozottság, a feltételezett skálán történő elmozdulás eltérő szintjét fejezhetik ki (lásd még 5.2.).

3. Problémafelvetés

A korábban tallózó jelleggel vizsgált 18. századi orvosi receptek³ alapján az derült ki, hogy a kollokációs mintázat egy részében váltakoznak a fokozók, tehát egyaránt van példa arra, hogy *jó erősen* és arra is, hogy *igen erősen*, ugyanakkor pragmatikai különbség is mutatkozott a két elem használatában. Az *igen* a recept meggyőző részeiben jelent meg legtöbbször, olyan együttállásokban, mint az orvosság, leírt gyógymód *igen jó*, *igen hasznos* ~ *használ* (valamint a tünetek leírásakor, *igen fáj* ~ *fájdalmas*, *nehéz*). Ezzel szemben *jó* az instrukciónál szerepelt intenzitást jelölve, például *kösd be/rá jó melegen*, valamint kvantifikáló szerepben, például: *jó maréknyi*, *jó pohárnyi* – utóbbiak más fokozókkal nem fordultak elő a feldolgozott néhány forrásban. Kérdés tehát, hogy a receptek eltérő kommunikációs céllal íródott részei valóban hatással vannak-e a fokozók megoszlására. Ennek megválaszolásához azonban jelentősebb anyagmennyiségre szükséges kiterjeszteni a kutatást.

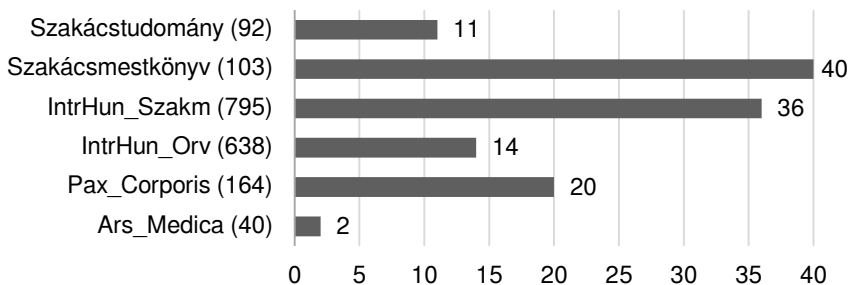
³ A *Magyar Történeti Szövegtár* (leírását lásd [Sass 2017](#)) szaknyelv alkorpuszának orvosi-ként besorolt szövegei 1772 és 1801 között, valamint Csapó József: *Orvosló könyvetske, melly betegeskedő szegény sorsu ember számára és hasznára készült* (Posony-Pest, 1791) https://library.hungaricana.hu/hu/view/KlasszikusOrvosiKonyvek_049; Neditliczi Váli Mihály: *Házi orvos szótárotska, az az betű szerént magyarul szöllő orvos könyvetske* (1756/1797) https://library.hungaricana.hu/hu/view/KlasszikusOrvosiKonyvek_260; Szentmihályi Mihály: *Házi orvosságok, mellyek Különös egybe szedettetvén, három részre osztatnak*. Vác (1791). Pytheas Könyvmanufaktúra.

4. Anyag és módszer

Az adatgyűjtés- és kezelés bemutatása előtt érdemes jelezni, hogy az élnyelv-közi forrásokkal (levelek, boszorkányperek, TMK, emlékiratok, drámák, KED) ellentétben ezúttal nem áll rendelkezésre normalizált és/vagy morfológiailag elemzett adatbázis (az orvosi nyelvvel kapcsolatos kezdeményezésekről lásd Kuna–Kocsis–Ludányi (2017), Kuna (2024) és Kuna (2025)). A kutatásba nemcsak orvosi, hanem ételrecepteket is bevontam, tekintve, hogy az instrukciók jelleg ellenére eltérő szövegsajátságai vannak, amelyek hatással lehetnek a fokozók megoszlására. A feldolgozott orvosi receptek egy része ugyanis a tünetek leírását is tartalmazza, sőt időnként a meggyőzés érdekében rövid történeteket közöl, amelyekből kiténik az adott gyógymód hathatósága.

A vizsgálatra összeállított korpusz egyrészt nyomtatott, azaz feltehetőleg többé-kevésbé közkézen forgó forrásokat tartalmaz, ilyen az *Ars Medica* (16. század), a *Pax Corporis* (1687/1747), az ételreceptek közül pedig a Radvánszky Béla által közölt *Szakácstudomány* (Az erdélyi fejedelem udvari szakácskönyve a 16. század végéről), valamint a Tótfalusi Kis Miklós által nyomtatott *Szakácsmesterségnek könyvecskéje* (1698). Másrészt a korszakban kéziratos formában használt, így szűkebb közönséghez elérő receptgyűjteményeket vontam vizsgálatba, amelyek az *Intra Hungariam* sorozatban, S. Sárdi Margit közlésében jelentek meg. Utóbbiakból 10 gyógyítással foglalkozó és 9 szakácsreceptes kötetet dolgoztam fel.

A feldolgozott forrásokban az AntConc program (Anthony, 2023) segítségével gyűjtöttem adatokat szóalakra – a betűhű forrásközlésekben értelemszerűen többféle ortográfiai variánsra, karaktersorra – keresve. Az eredményt kézzel szűrtem meg aszerint, hogy fokozó szerepű-e a *jó*, vagy sem. A kontextus alapján időnként többféle értelmezés is lehetséges, például azért, mert az elemet követő jelző fajtát, típust jelöl: *jó édes bor*, *jó fehér must*, *jó szappanos víz*, *jó eleven szén ~ tűz*, vagy mert felsorolásként is értelmezhető, például a *jó, hasznos orvosság*. Utóbbi előfordulásokat kizártam az elemzésből. Az összesen 1832 adat megoszlását az 1. ábra mutatja.⁴

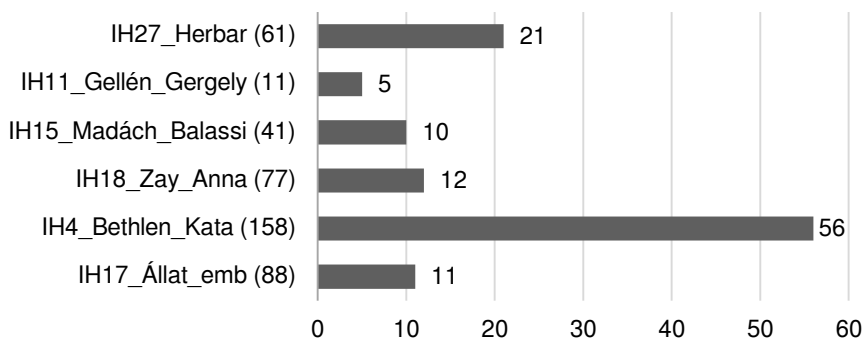
1. ábra

A fokozó szerepű *jó* adatainak megoszlása az orvosi és ételreceptekben (10 000 szóra vetített gyakoriság, zárójelben a nyers adatszámokkal)

⁴ Tokenszámok: *Ars Medica*: 191 552; *Pax Corporis*: 83 424; *Intra Hungariam* sorozat orvosi munkái összesen: 466 599; *Szakácstudomány*: 84 102, *Szakácsmesterségnek könyvecskéje* 25 752, *Intra Hungariam* sorozat szakácsrecept-gyűjtemények összesen 220 190.

Az adatszámok terjedelmre vetített megoszlása alapján különösen a Szakácsmesterségnek könyvecskéjében, az orvosi receptgyűjtemények közül pedig a Pax Corporisban gyakori a fokozó szerepű *jó*.

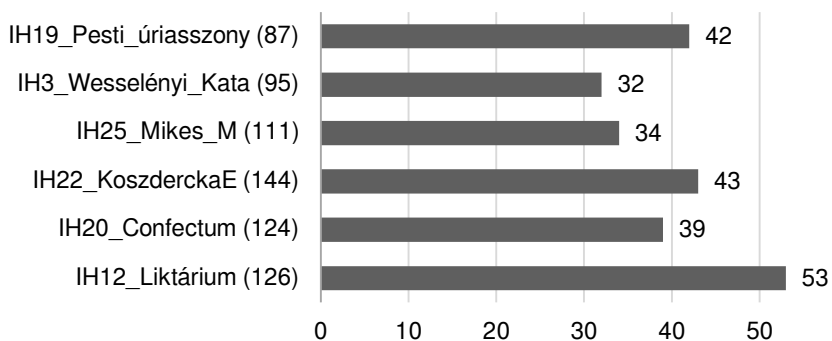
Az Intra Hungariam sorozatban (a továbbiakban IH) olyan kötetek is megjelentek, amelyekben több szerzőtől származnak a receptek, az egyes gyűjtemények pedig csekély terjedelműek, időnként vegyes tárgyúak. Az sem ritka, hogy a szerző ismeretlen. A gyógyítással foglalkozó gyűjtemények közül kiemelkedik Bethlen Katáé, ő ugyanis markáns gyakorisággal használja a fokozó szerepű *jó*-t, az adatok több mint 30%-a tőle származik (a kiugró adatmennyiség nem magyarázható a terjedelemmel, 2. ábra).

2. ábra

A fokozó szerepű *jó*-t jelentősebb gyakorisággal használó orvosi receptgyűjtemények az Intra Hungariam sorozatban (10 000 szóra vetített gyakoriság, zárójelben a nyers adatszámokkal)

Az ételrecepteket tekintve ugyanakkor több gyűjtemény is hasonló, markáns preferenciát mutat (3. ábra).

3. ábra

A fokozó szerepű *jó*-t jelentősebb gyakorisággal használó ételrecept-gyűjtemények az Intra Hungariam sorozatban (10 000 szóra vetített gyakoriság, zárójelben a nyers adatszámokkal)

A fokozó *jó* időbeli megoszlása csak tájékoztató jelleggel mutatható be, ugyanis az egyes szűkebb időszakokat nem kiegyensúlyozott módon reprezentálják a feldolgozott kötetek. A 17. század első fele kifejezetten alulreprezentált, jöllehet egyik-másik kötet datálása hozzávetőleges. A korai nyomtatott források közül a Szakács-tudományban a terjedelemtől függetlenül jelentősen gyakrabban szerepel a *jó* fokozóként, mint az *Ars Medica* című gyűjteményben (más fokozók ugyanakkor nem ritkák, lásd még 5.2.). A kéziratos orvosi receptgyűjtemények, és így az adatszámok is, a 17. század második felére és a 18. század első felére csoportosulnak (200 és 300 fölötti, míg 1751 után 200 alatti előfordulással), a szakácsrecepteket tekintve viszont a 18. század második feléből is számos gyűjteményt lehetett feldolgozni, kiugró, 670 fölötti adatszámot eredményezve (egy kötet pedig 1894-es keltezésű).

Az adatokat címkéztem az alaptagok és az alaptag szófaja szerint. A melléknevek szemantikai típusainak besorolása például Dixon (2004) alapján a következők: dimenzió, fizikai tulajdonság, sebesség, kor, szín, érték, bonyolultság, szándék, mennyiség/méret, emberi hajlandóság. A fokozó *jó* ezek közül tipikusan fizikai tulajdonságot és méretet, mértékegységet kifejező alaptagok előtt jelenik meg. Kollokációs mintázatát az *igen*-ével is összevetem (5.2).

5. Eredmények

Az elemzés során először a *jó* használatára fókuszálva bemutatom az alaptagok szófaja szerinti megoszlást (érintve a szófajváltás kérdését), majd minden szófajon belül a legtipikusabb alaptagokat, ezt követően pedig rátérek a más fokozókkal való variációra.

5.1. A fokozó *jó* alaptagjainak szófaja, kollokációs mintázatok

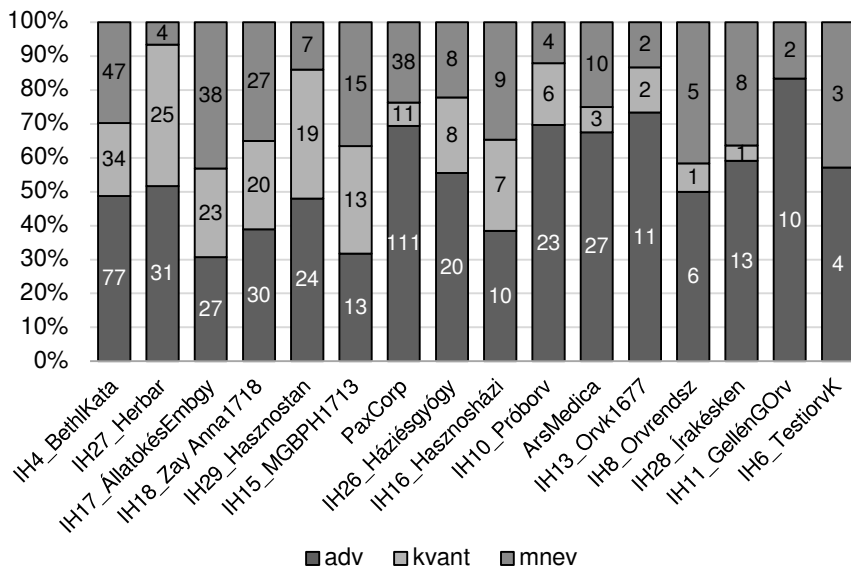
Míg a ragtalan, jelöletlen határozószók jelentése tipikusan megegyezik a jelölt változatával (például *szörnyű* 'szörnyen' *bojtos* vagy *nagy* 'nagyon' *hirtelen*), addig a *jó* e tekintetben speciális elem. Intenzitásjelölőként melléknevek és határozószók előtt maga is határozó(szó)i szerepbe kerül, azonban jellemzően nem 'jól' a jelentése, hanem 'nagy, nagyon'. A *jellemzően* ezúttal arra utal, hogy a korszakban ritkán mégis megjelenik igei és határozói igenévi alaptag előtt (ételreceptek: 6 adat, orvosi receptek: 60 adat). Ilyenkor a *jó* kivételesen 'jól, meglehetősen, alaposan' értelmű, például: *hadd még jó meg nem fő* (IH5, Balassa Ágnes); *Jó megvagdalván tedd mozsárba, keverd jó össze* (IH5, Balassa Ágnes); *mindaddiglan törni, míglen jó meghül* (IH26, Házi és gyógyító receptek); *Tedd tűzre, hogy jó megmelegedjék, és összeolvadjon* (IH18, Zay Anna); *Árvacsallyánnak a gyökerit jó törje meg, tölts[e] pálinkára, éhomra igya* (IH16, Tseh Márton). E ponton nyitva kell hagynunk a kérdést, hogy ezekben az előfordulásokban valójában nem a *jól* szerepel-e (a szövegek közliők időnként []-ben kiegészítik). A szóbeliségben mindennapos ejtési jelenség a *jól* szóvégi *l*-jének elmaradása, ugyanakkor azt is feltételezhetjük, hogy a receptek e téren inkább az írásbeliség szabályosságait követve rögzültek. Az Intra Hungariam szakácsreceptjeiben összesen több mint 2000-szer, az orvosi receptekben összesen több mint 1400-szor fordul elő a *jól* kiírva, míg a *jó* ige előtti használata ehhez képest szórványos, és az ezúttal feldolgozott szerzők egy részétől nem adatolható (akiktől pedig igen, azoktól sem következetesen így).

Az sem teljesen példátlan, hogy (igéből vagy melléknévből képzett) főnév az alaptag, ekkor a *jó* ugyancsak inkább 'nagy, intenzív' jelentésű: *mikor az hús jó fővésében vagon* (Szakácstudomány, 16. század); *tüls reá az olajt, tedd az verőfénre, azhol jó hősig érheti. Tarts ott két hétig* (IH28, Írak és kenők). A *jó* fokozó szerepét világossá teszi az alábbi részlet, ahol a vele szembeállított *csak alkalmas* fejezi ki a mérsékelt intenzitást: *adj neki alól jó melegségét, felül pedig csak alkalmas* (Szakácstudomány, 16. század).

A *jó* tipikus alaptagjai ugyanakkor a határozószók, a melléknevek, valamint mennyiséget, mértékegységet jelölő elemek (a TMK és a KED morfológiai címkézését követve *kvantor*, az angolban *degree noun*, vö. Ghesquière (2021)). A tanulmány a továbbiakban kizárólag ezekkel foglalkozik.

5.1.1. Áttekintés: a fokozó *jó* és az alaptagok szófaja

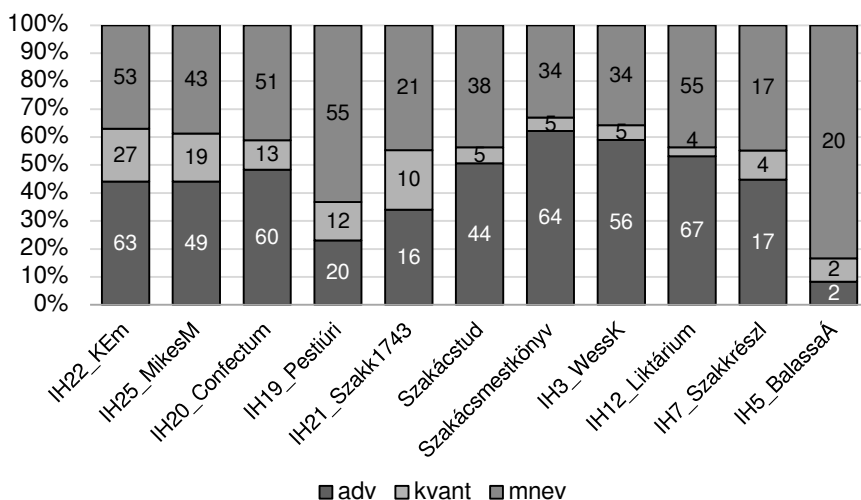
A 4. ábrán látható, miként oszlik meg a *jó* a tipikus alaptagok szófaja szerint az orvosi receptgyűjteményekben, az 5. ábra pedig a szakácskönyvekben megfigyelt disztribúciót mutatja.

4. ábra

A fokozó *jó* megoszlása az orvosi receptgyűjteményekben az alaptag szófaja szerint (adatszám)

A 4. és 5. ábra alapján az egyes források különbözhetnek a tekintetben, hogy főként határozószók (Ars Medica, Pax Corporis, IH10, IH11, IH13) vagy melléknevek előtt használják-e a *jó* fokozót (Balassa Ágnes, Pesti úriasszony szakácskönyve), illetve rendszeresen előfordul-e kvantifikáló szerepben is (IH15; IH16; IH27; IH29; IH21).

5. ábra

A fokozó *jó* megoszlása a szakácskönyvekben az alaptag szófaja szerint (adatszám)

A legtöbbször határozószókat és valamivel ritkábban melléneveket fokoz a *jó*, azaz maga is határozói szerepet tölt be a szerkezetekben. Mennyiségjelölők előtt ugyanakkor nem vált kategóriát, viszont eredeti jelentését sem tartja meg, hanem 'nagy, nagymértékű' értelemben használatos, tehát intenzitást jelöl.

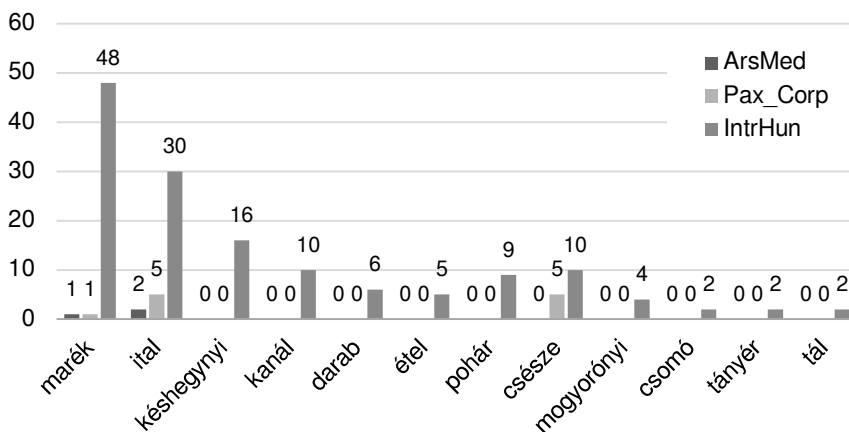
5.1.2. Mennyiségjelölő alaptagok

Tekintve, hogy az intenzitásjelölők egy elképzelt normához, skálához viszonyítva fejeznek ki magasabb értéket, felmerül, hogy mennyiségjelölők előtt a *jó* szerepe miként határozható meg. Ghesquière (2021: 173) amellet érvel, hogy a *good* az adott mérési ponthoz képest valamelyest többet fejez ki, amely azonban nem éri el a következő mérési határt, tehát például a *1 good mile* 'egy jó mérföld' legalább egy mérföldnyi távolság vagy akár valamivel több, de két mérföldnél kevesebb. Hozzá kell tenni: a kérdés nyitott a tekintetben, hogy kevésbé egzakt mértékegységeknél is alkalmazható-e ez a szemlélet, például a *csipet* vagy a *marék* esetében. A vizsgált források esetében mindenesetre akár egy szövegen belül is variálódik mértéket kifejező elemek előtt a *jó* és a *jó nagy*. Például:

- (3) a. és egy étszaka álljon meleg parázsában, azután minden reggel *egy-egy jó nagy findzsiával* kell bévenni. (IH4, Bethlen Kata)
- b. Egy-egy *jó findzsiánit* kell reggel béinnya belöle. (IH4, Bethlen Kata)
- (4) a. Egy-egy *jó nagy kalánnal* reggel bé kell adni nagy embernek, kisebbnek kevesebbet kell adni. (IH4, Bethlen Kata)
- b. minden harmadnap pedig kékliliomnak gyökeréből kifacsar[*t*] levét két *jó kalánnival* vegyen bé, hadd laxálja jó formán. (IH4, Bethlen Kata)

- (5) a. sárgaviolát, kékviolát, zsályát s virágját is, egérfarkat magát is, virágját is, ebből mind *egy-egy jó nagy marékkal* kell tenni. (IH4, Bethlen Kata)
 b. Tyúkhúrt egy *jó marékkal*, lenmaglisztet egy *jó marékkal* meg kell főzni borban (IH4, Bethlen Kata)
- (6) a. mint a pergelt kaffének a pora, és azon porból újság előtt és holdfogyta előtt egy *jó nagy kés- hegynit* hársfavirág- vagy feketecseresznye- vízben bé kell adni (IH22, Koszdercka Emmanuel)
 b. suro szitán szitáld által, és adj ebből a porból újhold előtt három nappal mindennap egy *jó késhegygel* hársfavirág víziben. (IH22, Koszdercka Emmanuel)

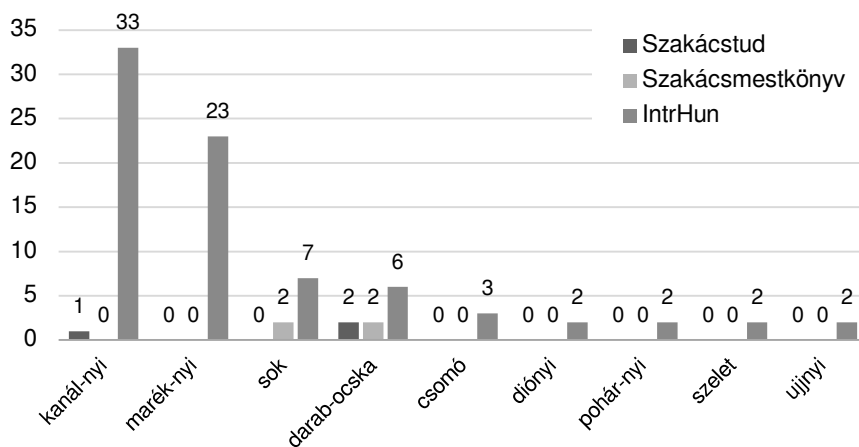
Nem valószínű, hogy a *nagy* nélkül a *jó* mást jelöl, például 'kellő, megfelelő' értelmű (3b, 4b, 5b, 6b). A *jó* mennyiségjelölők előtt azt fejezi ki, hogy az alaptagban jelölt mennyiség, mérték bő, bőséges (kell hogy legyen, 6. és 7. ábra). Maga a *bő, bőséges* viszont ilyen alaptagokkal nem adatható a történeti korpuszokban (TMK, KED) és a jelenleg feldolgozott forrásokban.

6. ábra

A fokozó *jó* megoszlása az orvosi receptgyűjteményekben mennyiségjelölők előtt

Hozzá kell tenni, hogy míg a korszak élőnyelvközeli forrásaiban a *sok, sokat* előtt a *nagy* és az *igen*, a *kevés, keveset* előtt pedig leginkább az *igen* jelenik meg fokozó szerepben (részletesen lásd Varga 2024a), addig a *jó* az ezúttal tárgyalt mennyiségjelölők előtt kizárólagos fokozónak tekinthető. A *sok, sokat jó*-val fokozva ezúttal is ritka, ha nem is teljesen példátlan: *Vadmákvirágot kell szedni, konkolyvirágot, aprómályvának, melyet papsajtnak is hívnak, virágját. Mindenikből egyirányúlag egy fazékba jó sokat kell tenni, és jó forró vizet kell réátölteni, míg a víz feléri.* (IH4, Bethlen Kata)

7. ábra

A fokozó *jó* megoszlása a szakácskönyvekben mennyiségjelölők előtt

Az orvosi receptekben a legtipikusabb – nyomtatott és kéziratos forrásban egyaránt előforduló – kvantor a *marék* ~ *maréknyi* és az *ital*. Az ételreceptekkel összevetve az utóbbi többletként jelenik meg a gyógyítás kapcsán, az egy ivásra fogyasztott mennyiség jelölésére, például:

- (7) a. Végy tiszta köz olajat egy pohárkával, lagymatagon idd meg akármikor, azután igyál egy *jó ital* meleg vizet fellyül rá, legottan használ. (IH10, Kis Patika)
- b. Melegíts meg *jó ital* bort mézzel, annyi borsot belé, hogy jól megérezzék benne. (IH18, Zay Anna)
- c. Héjában, lágyon sült tojásban bőven kevergy aprón megtört galambganéjt, vegye bé, és arra *egy jó ital* jó bort igyék, feküdjék le, hogy izzadjon. (IH16, Tseh Márton)
- d. két marok vérrel hulló fűnek gyökerét főzz meg egy pént fehér borban, és adj melegen *jó egy italt* reggel és estve. (IH27, Herbarium)

A kéziratos források összességében változatosabbak, mint a nyomtatottak. Ez abból is adódhat, hogy több szerzőtől érhető el szöveg, mint a nyomtatványok esetében (a személyi preferenciákat lásd lentebb).⁵ Az ételreceptekben a *marék* ~ *maréknyi* mellett nagyobb teret kap a *kanál* ~ *kanálnyi*, valamint a csekélyebb adatszámok ellenére a tipikus alaptagok közé tartozik a *darab* ~ *darabocská* (például *jó darab cukor*, *jó darabocská írók vaj* – időtartamra is: *Minekutánna a négy tojás benne van, kell keverni jó darabocskáig*, IH20, Confectumok).

⁵ A jelenlegi vizsgálat célkitűzésén túlmutat annak feltárása, hogy a nyomtatványok esetében a nyomdászok mennyire befolyásolták a kérdéses művek nyelvhasználatát – ennek megállapításához az egyes munkák különböző kiadásait kellene összehasonlítani, amennyiben elérhetőek ilyenek.

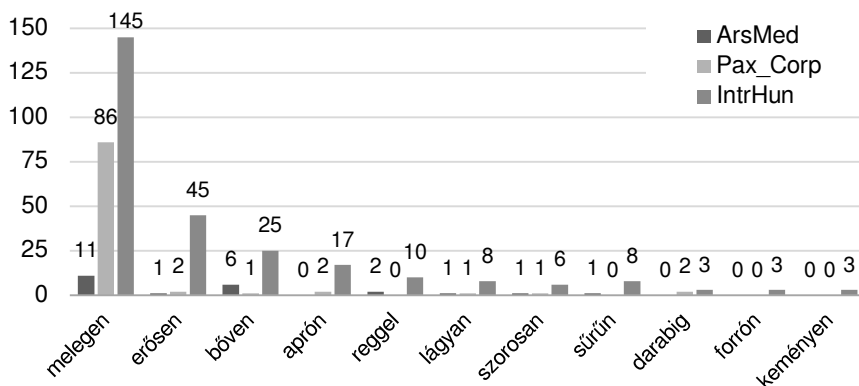
A szövegtípusok közötti különbség az eltérő adagolási és elkészítési módokkal függ össze (orvosi: *rizskását felforralva egy jó tángyérrel, hársfavirágot is egy jó tángyérrel, kányafának a virágát is annyit* (IH18); *végy ebből egy jó tállal, törd meg mazsárban* (IH26); szakácsrecept: *Végy egy jó szelet kenyeret* (IH21); *rajjál egy jó három ujjnyi sort* (IH19)). Az ételreceptes gyűjteményekben a *jó kanál(nyi)* adatainak zöme két szerzőhöz köthető, Koszdercka Emmanuelhez és Mikes Máriaéhoz (10–10/33 adat).

5.1.3. Határozószói alaptagok

A többször visszatérő határozószói alaptagok közül több is megjelenik mind a kétféle recepttípusban, de eltérő gyakoriságokkal. Egy részük a gyógy mód alkalmazásával kapcsolatos (*melegen, bőven, erősen, szorosan, forrón*), mások az elkészítést részletezik (*aprón, lágyan, darabig, keményen*), sőt a kezelés idejére is vonatkozhatnak (*reggel*). Néhány példát hozva:

- (8) Item fekete nadál gyökerét főzz meg veres borban, és *jó melegen* adj mindennap éhomra. (IH27, Herbarium)
- (9) Áztass macskamézet *jó bőven* erős ser- vagy borecetben, tedd meleg helyre, jól békötven az edény száját. (IH4, Bethlen Kata)
- (10) Törj meg bablevelű füvet, avagy varjúháj nevűt, hintsd meg aprón tört tömjénnel, kösd bé *jó erőssen* ruhával, egynehányszor öszvehajtván, éppen a köldökin, hogy keményen álljon rajta. (IH18, Zay Anna)
- (11) Végy gyömbért, fejéret, törd meg *jó apróra*, tégy belőle erős borecetbe, áztass osztán pamukot bele, tedd a fogadra. (IH29)
- (12) Süssed meg az almát *jó lágyan*, és egy lenruhára kenjék, és hintsék meg törött gyömbérrrel és nádmézzel is (IH6, Testi orvosságok könyve)
- (13) meglátod, miképpen fog apadni a daganat; de nem csak egyszer vagy kétszer kösd véle, hanem *jó darabig* kell ezzel kötni. (IH18, Zay Anna)
- (14) elegyíteni az háromféle port, abból kell a gyermekeknek szeredán s pénteken beadni egy kés hegyin *jó reggel*, míg az nap fel nem jött. (IH4, Bethlen Kata)

Az ezúttal feldolgozott orvosi tárgyú munkákban megfigyeltek megerősítik a korábbi tallózó adatgyűjtés eredményeit: a nyomtatott és kéziratos forrásokban egyaránt leginkább tipikus alaptagok a *melegen*, az *erősen*, kisebb mértékben a *bőven* és az *aprón*, míg a többi szórványos (8. ábra).

8. ábra

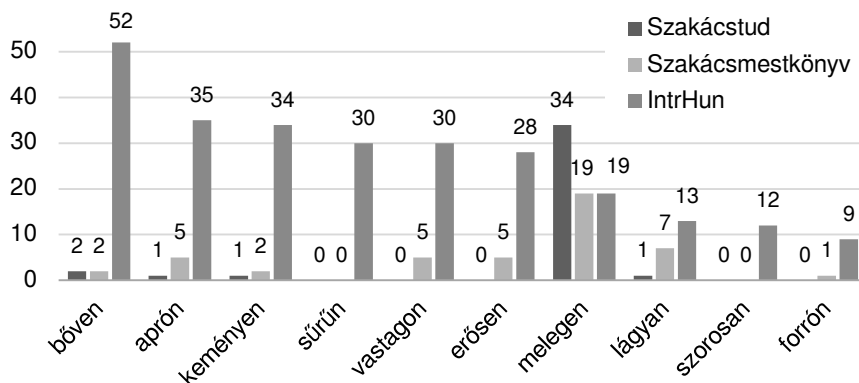
A fokozó *jó* megoszlása az orvosi receptgyűjteményekben határozószók előtt

Az ételreceptekben is kiemelt gyakoriságú a *melegen*, ez elsősorban a 16. század végi és 17. század végi nyomtatott forrásoknak köszönhető – jellemzően, de nem kizárólag a tálalással kapcsolatos. Csak néhány példát hozva:

- (15) a. az fedelét szépen felmessed, az levét megkóstoljad, mi híja vagyon, eligazítsad, az fedelét ismét *jó melegen* reá tegyed. (Szakácstudomány)
- b. egyéb szerszámot ne adj, hanem csak tehénhús levét önts reá. Mikor feladod, szorgasd meg *jó melegen* azzal az lével össd nyakon. (Szakácstudomány)
- c. halat, főzd meg jól, abba bors, gyömbér, sáfrány, méz, és megsózva főzd meg jól, és *jó melegen* tálald fel. (Szakácmesterségnek könyvecskéje)
- d. egy kis borecetet, zöld petrezselyemlevelet aprón megvagdaldva; ezek együtt lévén forrald fel őket, és *jó melegen* töltsd a szijalt rákra, azzal is forrald fel őket, és tálald fel (Szakácmesterségnek könyvecskéje)

Ugyancsak közös jellemzője a forrásoknak, és a kéziratos gyűjteményekben összességében kifejezetten gyakori is a *bőven*, az *aprón*, a *keményen* és valamelyest a *lágyan* is (9. ábra). Például:

- (16) szép fejr lisztel csinálj jó kemény tésztát belőlle. Ebben patás nem kell, csak *jó bőven tört ánizsmagot* tégy belé a gyúrás közbe, azután nyomd formában, süsd meg. (IH20, Confectumok)
- (17) Egy fertály font mandulát meg kell *jó aprón törni*, 8 tojás sárgájával és 3 kalány apróra tört nádmézzel jól öszve kell keverni (IH22, Koszdercka Emmanuel)
- (18) A kétféle almát erőssen főzd meg, hogy lágy legyen, ruhában töltsed, ha *jó lágyon megfőtt*, és facsard ki jól a levét, s tedd hidegre. (IH3, Wesselényi Kata)

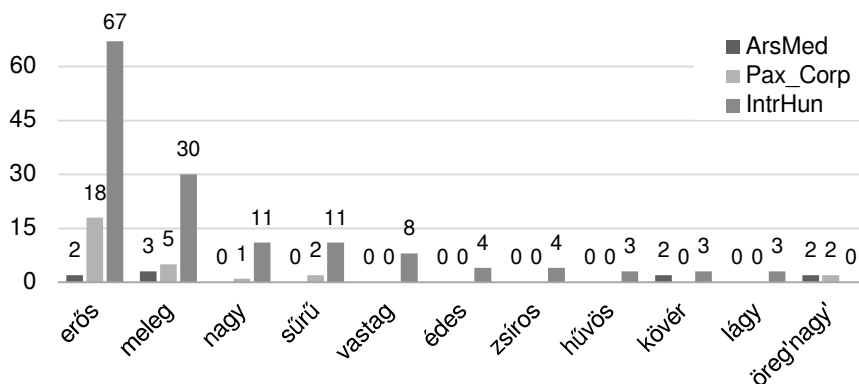

9. ábra

A fokozó *jó* megoszlása a szakácskönyvekben határozószók előtt

5.1.4. Melléknévi alaptagok

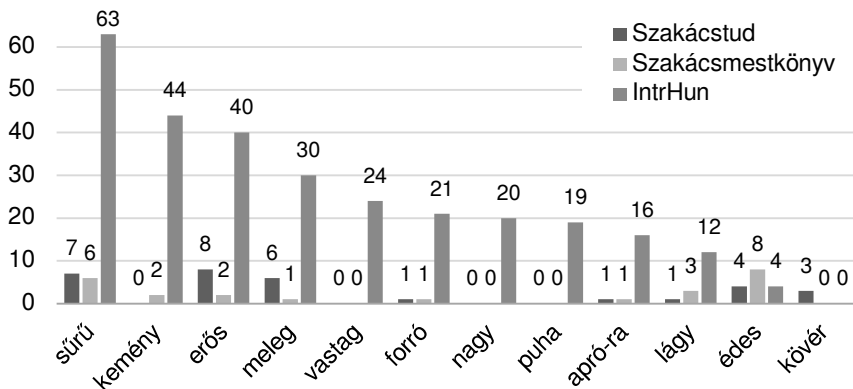
Az orvosi receptekben a határozószói alaptagokhoz hasonlóan melléknéveknél is az *erős* és a *meleg* kap leginkább teret – a gyakorisági sorrendjük viszont fordított. A *jó erős* főként az összetevők, így a bor és az ecet tulajdonságait írja le, míg a *jó meleg* változatosabb használatú: egyaránt kapcsolódik összetevőkhöz, mint a víz, bor, sör, de más típusú gyógymódokhoz is, mint a fürdő vagy a ruha, amivel kötözik a beteget, valamint az eljárás egyéb körülményeihez, mint a helyszín (*jó meleg helyre ~ házba*). A korai, nyomtatott források sajátosága, jóllehet szórványos, az *öreg* 'nagy' (*melegych egj' yo eregh teglat megh* (Ars Medica); *Vessenek azon kívül jó öreg kőppölyt a' Mája tájára* (Pax Corporis)). A további alaptagok szórványosak és használatuk a kéziratok gyűjteményeket jellemzi (10. ábra).

10. ábra

A fokozó *jó* megoszlása az orvosi receptgyűjteményekben melléknévek előtt

Az ételreceptek nemcsak az egyes alaptagok gyakoriságát tekintve térnek el a gyógyító receptektől, például azáltal, ahogy a *sűrű* előfordulása kiemelkedik, hanem többféle alaptag is viszonylag rendszeresen előfordul, így például a *puha*, *kemény*, *apró*, *forró* (11. ábra).

11. ábra

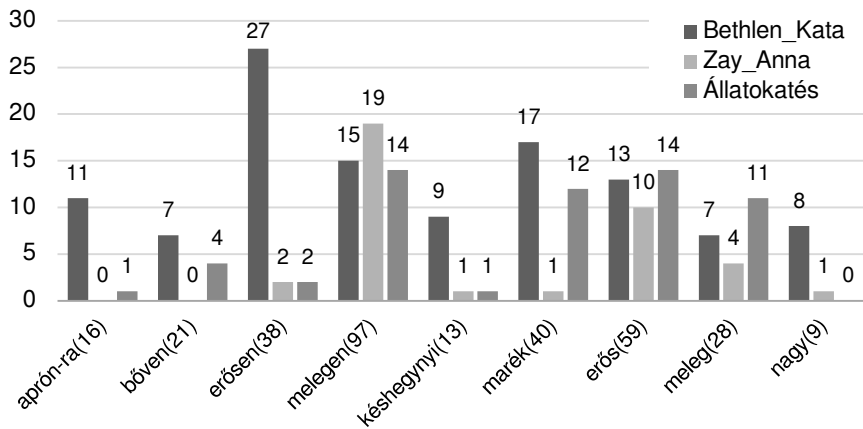
A fokozó *jó* megoszlása a szakácskönyvekben melléknévek előtt

Néhány példát hozva:

- (19) Ha a tejfel főni kezd, és a vaj megolvadt közötté, tégy szép muntlisztet belé, hogy *jó sűrű* legyen, azután tégy egynéhány tojást meleg vízben. (IH12, Liktáriumos)
- (20) Ha megkél, végy egy rész *jó sűrű*, *édes tejet*, egy fertály olvasztatt vaját, töltsd a kovászra, üss tíz egész tojást (IH25, Mikes Mária)
- (21) vízbe főz meg, s tedd belé a birsalmát, s hadd benne, még *jó puha* nem léssen, azután vedd ki, és tedd több tálacsákba. (IH5, Balassa Ágnes)
- (22) Törj szerecsendiót, szegfüvet, fahajat is, vagdalt citromhajat kell belétenni. Lisztet annyit kell hozzá venni, amennyivel *jó kemény tésztát* csinálhatni, azután a tésztát szépen elnyújtván formában kell nyomni, és úgy megsütni. (IH12, Liktáriumos)
- (23) Egy font írósvaját, mely *jó édes* legyen, keverj tajtékosra, azután 24 tojásnak sárgáját és két egísszet keverj lassankint bele. (IH5, Balassa Ágnes)

A szerzői preferenciákat tekintve a *sűrű* adatainak majdnem egyharmada egy forrásból származik, a Liktáriumos könyvből (19/63 adat, míg Koszdercka Emmanuelnél, Mikes Máriaénál és Wesselényi Katánál 8–8 előfordulás szerepel, a többi kötetben pedig szórványos). A *sűrűn* is a Liktáriumos könyvben fordul elő a legtöbbször (12/30 adat). A többi visszatérő határozószói és melléknévi alaptag a források tekintetében kiegyensúlyozottabban oszlik meg. Bethlen Kata orvoslőkönyve több

alaptag (*aprón, erősen, késhegynyi, marék, nagy*) összesített gyakoriságára is háttással volt, ahogy kisebb mértékben Zay Anna munkája (*melegen, erős*), illetőleg az Állatokat és embereket gyógyító receptek gyűjteménye is (IH17, *meleg, meleg, erős, marék*; 12. ábra).

12. ábra

Alaptagok szerzői preferenciái a kéziratos gyógyító receptes gyűjteményekben (adatszám, 10 000 szóra vetített gyakoriság)

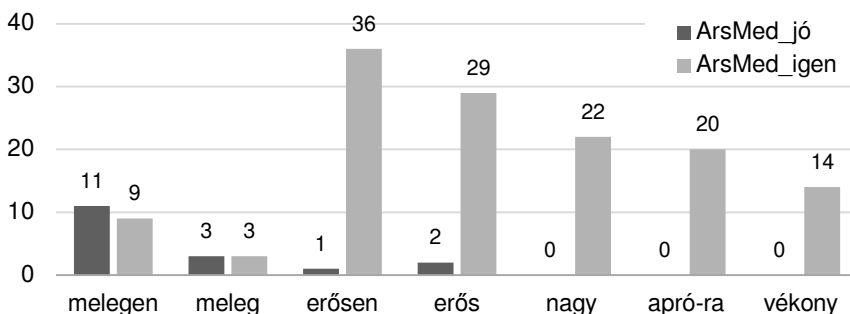
A korszak további 'nagyon' jelentésű intenzitásjelölőit vizsgálatba vonva elmondható, hogy az élőnyelvközeli szövegtípusokhoz hasonlóan a receptgyűjteményekben is kiemelkedik az *igen* gyakorisága (a *felette* ~ *felettébb* ritka, a *nagyon* pedig szórványos).⁶ Az a tény, hogy a fokozó *jó* gyakori a feldolgozott receptgyűjteményekben, nem magyarázható azzal, hogy e szövegtípusokban összességében gyakrabban alkalmazták a szerzők fokozókat, mint a korszak más regisztereiben. A korszakban domináns *igen* gyakoriságát terjedelemlerővel véltve a különböző receptes munkákban, 10 000 szövegszóra 37 és 67 közötti előfordulás határozható meg (az előbbi a Szakácstudományban, az utóbbi a Pax Corporisban). A korabeli levelek, emlékiratok és drámák egy részében hasonló az *igen* terjedelemlerővel vélt gyakorisága (lásd még Varga 2024a), míg ugyanezekben a forrásokban az intenzitásjelölő *jó* elenyésző (10 000 szövegszóra vetítve a drámákban, tanúvallomásokban és magánlevelekben 1 alatti, az emlékiratokban 2 alatti).

A továbbiakban az *igen* és a *jó* váltakozását mutatom be a receptek alapján.

⁶ Ars Medica: *igen* 1000 fölötti előfordulása (10E szóra 52); Pax Corporis: *igen* 560 fölötti előfordulása (10E szóra 67); az Intra Hungariam sorozat orvosi receptjeiben az *igen* összesen 2020 fölött (10E szóra 43), a *felette* ~ *fölötte*, *felettébb* ~ *fölöttébb* több mint 50-szer, a *nagyon* húszszor fordul elő. Szakácstudomány: *igen* – 318 adat (10E szóra 37), fokozó szerepű *felette* ~ *felettébb* – 49 adat, *nagyon* – 2 adat; Szakácsmesterségnek könyvecskéje: *igen* – 136 adat (10E szóra 53); az Intra Hungariam szakácsreceptjeiben összesen 888 *igen* adatos (10E szóra 40), *felette* – 39 adat, *felettébb* – 37 adat, *nagyon* – 33 adat (ebből 17 az 1894-es forrásban).

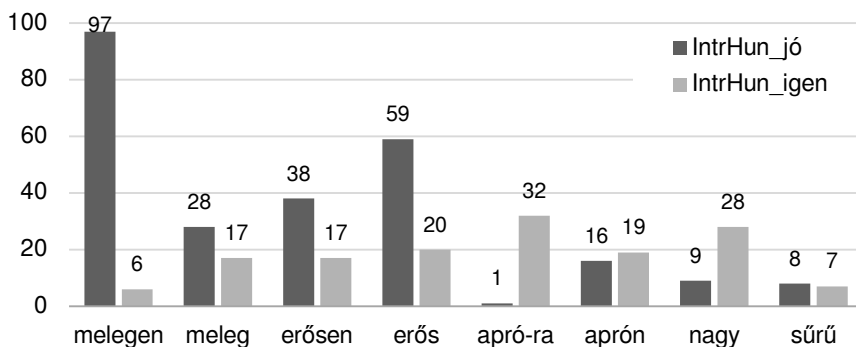
5.2. Fokozók variációja: *igen* vs. *jó*

Az *igen* kollokációs mintázata különbözik a *jó*-étól a tekintetben, hogy gyakran fokoz igéket, míg a *jó* esetében ez nem jellemző (lásd még 4. szakasz). Az *igen* gyakori az orvosi receptekben olyan elemek előtt, mint a *jól*, a *jó* (Ars Medica: 140, Pax Corporis: 80 fölötti adat), a *használ*, a *hasznos*, a *hathatós* (Ars Medica: összesen 50 fölötti, Pax Corporis: 60 fölötti adat), (*meg*)*próbált*, *dicsérik* ~ *dicséretes* (Ars Medica: összesen 20 fölötti adat), *szép* ~ *szépen*. Az ételreceptekben is kiemelkedik gyakoriságával az *igen jó* ~ *jól* (Szakácsmesterségnek könyvecskéje: összesen 50 fölötti adat), valamint az *igen szép* ~ *szépen* (Szakácstudomány: összesen 83 adat, Szakácsmesterségnek könyvecskéje: 40 adat). A felsorolt elemek előtt ráadásul más intenzitásjelölő nem jellemző. Számos olyan alaptag megfigyelhető ugyanakkor, amely előtt variálódik az *igen* és a *jó*. Az egyes forrásokon belüli megoszlást tekintve elmondható, hogy az Ars Medica esetében az *igen* kiemelkedik az *erősen* ~ *erős*, *nagy*, *apróra* és a *vékony* előtt, míg a *jó* leginkább a *meleg* ~ *melegen* előtt kap teret – utóbbit tekintve verseng is egymással a két fokozó (13. ábra).

13. ábra

A *jó* és az *igen* váltakozása néhány alaptag előtt az Ars Medica receptjeiben

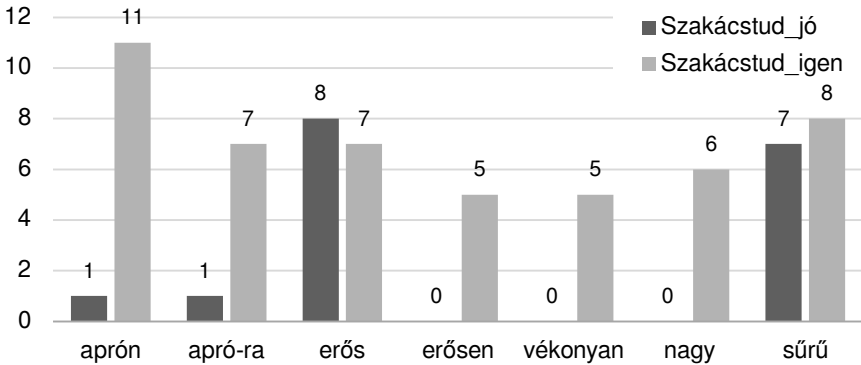
14. ábra

A *jó* és az *igen* váltakozása az Intra Hungaricum sorozat orvosi receptgyűjteményeiben

A külön nem ábrázolt Pax Corporisban szűkebb a markáns variáció, az *igen* két olyan alaptag előtt emelkedik ki, amelyet a *jó* is fokoz: *igen nagy* (17 adat, *jó nagy* 1 adat), *igen aprón* (12 adat, *jó aprón* 2 adat). Az IH kötetek alapján összességében megfigyelhető, hogy a 17-18. századra a *jó* teret nyer főként a *melegen*, az *erős* és az *erősen* előtt – ahogy arról fentebb esett szó, többek között Bethlen Kata és Zay Anna írásainak köszönhetően, de nem azonosított szerzők munkái alapján is (IH17, 14. ábra).

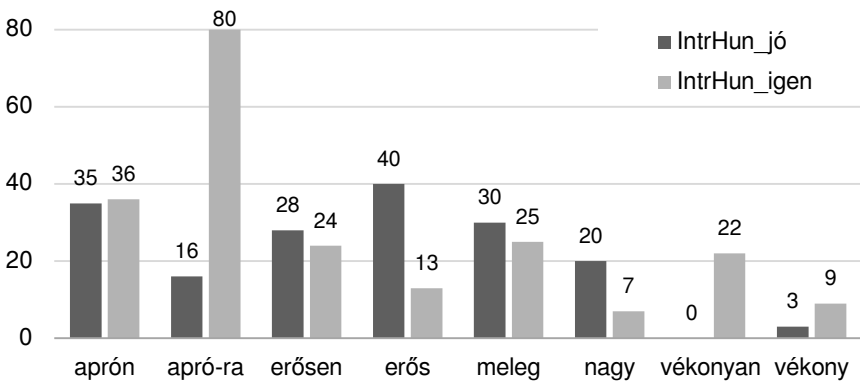
Az ezúttal feldolgozott orvosi receptgyűjtemények tehát megerősítik a korábbi tallózó adatgyűjtés eredményét: az *igen* preferált a meggyőzés kapcsán, míg a *jó* az előkészítés, alkalmazás során kerül előtérbe, azaz a szerzők kommunikációs céloknak megfelelően választják az adott fokozót.

Az ételreceptekre térve a Szakácstudományban több olyan alaptaggal kollokálódva domináns az *igen*, amelyet a *jó* is fokoz – az *igen* és a *jó* a gyakorisági mutatók alapján az *erős* és kisebb mértékben a *sűrű* előtt versengő variánsok (15. ábra).

15. ábra

A *jó* és az *igen* váltakozása a Szakácstudomány receptjeiben

16. ábra

A *jó* és az *igen* váltakozása az Intra Hungaricum sorozat szakácskönyveiben

A Szakácmesterségnek könyvecskéje esetében kevésbé markáns a variáció, ezért nem készült róla ábra; az *igen* tipikus alaptagja a *jó*, például az *étek*, *íz* stb. előtt (összesen közel 40 előfordulás), *jól*, *szép*, *szépen*, míg a *jó* által rendszeresen fokozott alaptagok előtt ritkán szerepel. Az IH kötetek alapján idővel, illetőleg több szerzőnél is teret nyer a *jó* az *erősen* ~ *erős* és a *nagy* előtt, míg más alaptagokat továbbra is az *igen* fokoz (ilyen az *apró* ~ *apróra*, *vékony* ~ *vékonyan*; 16. ábra).

A kéziratos ételrecepteket tekintve több forrásban is rendszeres az adott étel, fogás *igen jó*-ként minősítése (IH: összesen 50 fölötti előfordulás). Ezzel együtt az elkészítéssel kapcsolatos alaptagok előtt is gyakran jelenik meg az *igen*; ez is azt mutatja, hogy a korszakban általános a használata.

Érdeemes megjegyezni, hogy egy további pragmatikai szempont is befolyásolja a fokozók választását bizonyos alaptagok előtt. Az *igen* és főként a *felette* ~ *felettébb* gyakran tagadott környezetben jelenik meg a szakácsreceptek instrukciónak részeként:

- (24) a. verjed által szitán, de *igen sűrű ne legyen, se felette híg*
(Szakácstudomány)
- b. kóstold meg, hogy *igen édes ne legyen* (Szakácstudomány)
- c. ahhoz tégy tojás sárgáját, téjfelt és kevés mézet, és úgy, hogy *se igen sűrű, se igen híg* ne legyen, ezeket jól összekevervén más mázas tálban, kend meg jól vajjal (Szakácmesterségnek könyvecskéje)
- d. Csinálj fánkot belőlle, hadd, ismét megkeljen, de rá vigyázz, hogy egy úttal *igen meg ne keljen*, különben *igen elterül*. (IH12, Liktáriumos)
- e. vagdald meg közepszerű módon, *se igen apró, se igen nagy* ne legyen (IH20, Confectumok)
- f. még kis kalánka vaját belé, dörgöld és dagaszd jól, hadd, hogy keljen meg, de ne *felette erőssen*, mivel osztán szakad a tészta, de keletlen se legyen. (IH25, Mikes Mária)
- g. Azután 6 vagy 7 tojást tégy meleg vízbe, egymás után verd egy tésztába, de *igen sok tésztát ne csinálj*, hanem hogy 6 vagy 7 darab legyen, se *igen kemény*, se híg (IH12, Liktáriumoskönyv)
- h. Azután egy gombostóval meg kell karcolni körül-körül, *ne igen mélyen*.
Azután fél font szilvához egy font nádmézet kell venni.
(IH3, Wesselényi Kata)

A (24a–h)-ban látott szövegrészek alapján ebben a kontextusban az *igen* és a *felette* ~ *felettébb* különösen nagy felfokozottságot jelöl, 'túlzott, túlzottan' értelmű is lehet. A feltételezett skálán való elmozdulás azért is lehet ennyire jelentős a kérdéses elemek esetében, mert a korszakban a *túl* 'túlzottan' jelentésben még igencsak szórványos lehet, első néhány adata csak az 1894-es receptekben jelentkezik (a 16–18. századi élnyelvközeli forrásokban sem mutatható ki). Az idézett szövegrészek arra engednek következtetni, hogy túlzásig fokozást jellemzően a 'nagyon' jelentésű elemek fejeztek ki a vizsgált korszakban.

Ezt támogatják azok a feltételes mondatok is, amelyek arról tájékoztatnak, hogy mi a teendő akkor (vagy mi a következménye annak), ha a szükségesnél, ideálisnál nagyobb mértékig fokozódik az adott tulajdonság, állapot:

- (25) a. ezt a levet öntsd reá felül, egy kevés bort belé az íziért: *ha az ecet igen erős lesz, vízzel kell megegyíteni vagy borral.*
(Szakácsmesterségnek könyvecskéje)
- b. a zsemlye-kását, sót, vaját öszvekeverd, de igen sűrűre ne csináld, mert *ha igen sűrűre csináld, főtelen marad, ha pedig híg lesz, elporlik egymástól, öszve nem mégyen* (Szakácsmesterségnek könyvecskéje)
- c. ki a magvát, vagy ahelyett tégy egy marék tengeri veresszőllőt hozzája, borsold meg, és *ha igen savanyú, nádmézeld meg, és főzd meg, és azután vagy a kappanra, vagy akár őzcimerre*
(IH22, Koszdercka Emmanuel)

A *jó* ezzel szemben nem jelenik meg tagadott szerkezetben, legfeljebb a *míg jó* [tulajdonság] *nem lesz* típusban, ahol azonban a tagadás logikailag nem értelmezett (részletesen lásd Gugán 2022). Azt, hogy az *igen* a túlzásig is fokozhat a korszakban, míg a *jó* nem, jól érzékelteti a (26)-os példa:

- (26) egy egész tojást habarj közibe, *jó keményecske tésztát* készíts véle, de *igen kemény se légyen*
(IH12, Liktáriumos)

Felmerül, hogy a *jó* eredeti polaritása is korlátozza a használatát. Ahogy arról a 2. szakaszban esett szó, az angol *good* esetében összetett 'very + approval' jelentés azonosítható, amely azonban a 17–18. századra fakul valamelyest, így megjelenhet negatív, erőszkos kontextusokban, mint az a *good beating* 'egy jó verés', a *good cry* 'egy jó sírás' (jóllehet e használata speciális, részletesen lásd Ghesquière (2021)). Érdekes tehát a *jó* esetében is kitérni arra, mennyire delexikalizálódott (vö. Lorenz 2002; Claridge-Jonsson-Kytö 2024: 128–134) fokozóként a 16–18. században és azt követően.

5.3. A *jó* polaritásának alakulása és az intenzitásjelölés

A *jó* eredeti pozitív polaritása fokozó szerepben megváltozik, hiszen olyan elemeket is fokozhat, amelyek legalább semleges polaritásúak, de akár negatív jelentésű alaptagokkal is képes társulni. Erről a tulajdonságáról korán említést tesz a szakirodalom (például Veres 1880; Simonyi 1913). Binder Jenő (1889) olyan példákat hoz a jelenségre, mint a *jó rút* és *jó ostoba*, de az adatai forrását nem adja meg – talán azért, mert közismerten része a korabeli hétköznapi nyelvhasználatnak.

A delexikalizációt tekintve a jelenlegi vizsgálat alapján azt állapíthatjuk meg, hogy a *jó* a polaritás szempontjából semleges alaptagokkal társul, amelyek fizikai tulajdonságot, dimenziót, mértékegységet fejeznek ki. Egyértelműen negatív konnotációjú közvetlen alaptaggal nem sikerült adatolni. Hozzá kell tenni, hogy a vizsgált szövegtípusokban az ilyesmi pragmatikailag sem motivált, hiszen előírásról van szó, a sikeres előállítás a cél, melynek eredménye az adott gyógyhatású készítmény vagy étel. A TMK és a KED anyagában ugyan a ritkább fokozók közé tartozik a *jó*, de az ottani forrásokban sem adatható negatív alaptaggal – a tágabb kontextust tekintve ugyanakkor a korábbi időszakban sem példátlan (lásd (2) példa).

Az új és újabb magyar korra kiterjesztve a vizsgálatot, az MTSZ kollokációs listája alapján továbbra is szórványos a negatív alaptag, így például egyszer fordul elő a *jó buta* (MTSZ, 1917). A Magyar Nemzeti Szövegtár (MNSZ2, leírását lásd Oravec-Váradai-Sass (2014)) kollokációs listája alapján ugyancsak szórványosan

fordulnak elő többek között az olyan együttállások, mint a *jó kellemetlen, jó szörnyű, jó borzasztó*. Ugyancsak ritka többek között a *jó bonyolult* és *jó nehéz* (például: *jó nehéz volt erre adatot találni* (MNSZ, #240443153)). Utóbbiak kontextusa ráadásul nem mindig negatív. Úgy tűnik, a negatív konnotációjú fokozó *jó* használata az informális regiszterek sajátja, ennek igazolásához azonban annotált és szabadon elérhető beszélt nyelvi korpuszadatokat lenne szükséges feldolgozni. A kérdés túlmutat a jelenlegi vizsgálat célkitűzésén.

6. Összegzés, további kutatási irányok

A tanulmány a fokozó *jó* kollokációs mintázatait és variációját vizsgálta 16–18. századi receptgyűjteményekben. Az élőnyelvközei szövegtípusokban (levelek, boszorkányperek, emlékiratok, drámák) megfigyelt szórványos előforduláshoz képest mind az orvosi, mind a szakácsreceptekben kiemelkedett a *jó* gyakoriságát és változatos használatát tekintve egyaránt. Megállapíthatjuk tehát, hogy a *jó* használata fokozóként a szaknyelvi regiszter, azon belül az instrukciós szövegek sajátossága. A variációt tekintve a *jó* mellékeveket és határozószók előtt váltakozik a korszak domináns intenzitásjelölőjével, az *igen*-nel (az egyes időszakokban és művekben más-más arányokkal).

A két elem közötti választásnak néhány pragmatikai jellemzőjét is ki lehetett mutatni. Az *igen* a receptek meggyőző részeiben a gyógy mód hasznosságát, illetőleg az étel vagy az alapanyag, esetleg eljárás *szép, jó* voltát nyomatékosítja. Emellett a fokozáskor elképzelt skálának jelentős részét fedheti le, a szükségesnél több, túlzó mértéket jelölve – tagadás, tiltás részeként is (főként ételreceptekben). Ezzel szemben a fokozó *jó* az utasításokban jelenik meg, az adott tulajdonság, körülmény felfokozottságát jelöli (például: *jó melegen, erősen, apróra, sűrű* stb.), de a szükségesnél, megfelelőnél nagyobb mértéket nem jelöl, így értelmezett tagadás, tiltás nem vonatkozik rá. Más szavakkal az angol *good*-hoz hasonlóan a *jó* összetett jelentésű, egyszerre fejezi ki azt, hogy az elképzelt standardhoz képest nagyobb mértékű az adott alaptag által jelölt tulajdonság, valamint azt, hogy ez a mérték megfelelő. Nem tekinthető ugyanakkor a fokozás szempontjából köztes elemnek (az angol terminussal *compromizer*), mert az utóbbi nem haladja meg a standardot, határpontot, sőt nem is feltétlenül éri el azt. Lehetett ugyanis adatolni különféle összehasonlításokat, amelyekből arra következtethetünk, hogy a *jó* a mérsékelt, több-kevesebb (*alkalmas*) mértékhez viszonyítva felfelé skáláz – ha nem is túlzásig menően.

Kimutatható viszont a *jó* esetében egy olyan kollokációs mintázat is, amely a korszakban legalábbis specifikusan a sajátja: gyakran fordult elő ugyanis mennyiséget jelölő elemek előtt, 'nagymértékű, bőséges' jelentésben. Ez ugyancsak támogatja a *jó* fokozóként történő azonosítását.

A források kapcsán elmondható, hogy az ételreceptek az orvosinál változatosabb kollokációs mintázatot mutattak, emellett a korszakban kézirat formában használt és hagyományozott gyűjteményeket nagyobb változatosság jellemezte. Egyes szerzők preferenciái néhány alaptag esetében alakították az összképet: az orvosi receptgyűjtemények közül ilyen volt Bethlen Katáé és Zay Annáé, valamint néhány nem azonosítható szerző munkája is, míg a szakácsreceptes kötetek

alapján kiegyensúlyozottabb megoszlások tapasztalhatók (néhány kollokációtól eltekintve, mint például a *jó kanálnyi* vagy a *jó sűrű ~ sűrűn*).

A fokozó szereppel járó delexikalizációt, azaz a polaritás megváltozását tekintve leginkább semleges polaritású alaptagokkal való együttállásokat lehetett adatolni, jóllehet a tágabb kontextus lehetett összességében negatív. A negatív konnotációjú alaptagok fokozása a későbbi és kifejezetten informális források jellemzője lehet az eddigi adatok alapján.

A kutatás kiterjeszhető későbbi időszakokra és szövegtípusokra; az MTSZ anyagában elsősorban a kollokációs listák alapján lehetne továbblépni, azonban kevés a jelentősebb gyakorisággal visszatérő és összevethető alaptag: egy részük viszonylag kései, a 20. századtól adatolható, mint a *jó néhány*, mások idővel kiszorulnak, mint a *jó soká* vagy a *jó idején*. Ugyancsak további lépése lehet a kutatásnak más minősítőből intenzitásjelölővé váló elemek és a *jó*-val való variációjuk vizsgálata a 16–18. századi receptekben, mint a *jól* vagy a *szép ~ szépen*.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány az NKFI FK 135186. számú pályázat (Regisztrerfüggő változatok a középmagyarban) támogatásával készült. Ezúton köszönöm a kézirat korábbi változatához fűzött javaslatokat, észrevételeket.

Források

- Ars Medica = Váradi Lencsés György: *Ars Medica, XVI. századi magyar orvosi könyv*. Közzéteszi Varjas Béla. Kolozsvár. 1943.
- Bark. II. = Kovács Á. & Fogarassy Z. (szerk.) 2017. *Barkóczy Krisztina levelei férjéhez, Károlyi Sándorhoz. Második kötet (1712–1724)*. Debrecen.
- Bethlen Miklós = Bethlen Miklós élete leírása magától. In V. Windisch Éva. (szerk.) Bethlen Miklós művei. Budapest: Neumann Kht.
<https://mek.oszk.hu/06100/06152/html/bethlen0020001.html>
- IH3 Wesselényi Kata = S. Sárdi Margit (szerk.) 2012. *Wesselényi Kata Gazdasszornynak szükséges könyv*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 3.)
- IH4 Bethlen Kata = S. Sárdi Margit (szerk.) 2012. *Bethlen Kata orvosló könyve anno 1737*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 4.)
- IH5 Balassa Ágnes = S. Sárdi Margit (szerk.) 2012. *Balassa Ágnes szakácskönyve 1769*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 5.)
- IH6 Testi orvosságok könyve = S. Sárdi Margit (szerk.) 2012. *Szentgyörgyi János Testi orvosságok könyve*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 6.)
- IH10 Kis Patika = Váradi Vásárhelyi István: *Kis patika, 1628*. In: S. Sárdi Margit (szerk.) 2014. *Próbált orvosságok leírva. Válogatás XV–XVII. századi gyógyító receptes kéziratokból*. Máriabesnyő, Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 10.)
- IH11 Gellén Gergely = S. Sárdi Margit (szerk.) 2017. *Gellén Gergely orvosságos könyve 1680*. Máriabesnyő: Attraktor. (Intra Hungariam 11.)
- IH12 Liktáriumos = S. Sárdi Margit (szerk.) 2017. *Liktáriumos könyv (1764)*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 12.)

- IH13 = S. Sárdi Margit (szerk.) 2019. *Orvosságos könyv (1677) – Fiat Iustitia*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 13.)
- IH15 = S. Sárdi Margit (szerk.) 2019. *Madách Gáspár - Balassi Péter Házi patika (1713)*. Budapest – Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 15.)
- IH16 Tseh Márton = Tseh Márton Miscellanea Medica. In: S. Sárdi Margit – Lovas Borbála (szerk.) 2022. *Hasznos házi orvosságok*. Budapest – Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 16.)
- IH17 = S. Sárdi Margit (szerk.) 2020. *Állatokat és embereket gyógyító fortélyok (18. század vége)*. Budapest – Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 17.)
- IH18 Zay Anna = S. Sárdi Margit (szerk.) 2020. *Zay Anna Orvoskönyve (1718)*. Budapest – Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 18.)
- IH19 Pesti úriasszony = S. Sárdi Margit (szerk.). 2021. *Pesti úriasszony szakácskönyve (1894)*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 19.)
- IH20 Confectumok = S. Sárdi Margit (szerk.) *Confectumok készítésének módja (1779)*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 20.)
- IH21 = S. Sárdi Margit (szerk.) *A szakácsmesterségnek rövid leírása. Szakácskönyvek, szakácsreceptek a 18–19. századból*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 21.)
- IH22 Koszdercka Emmanuel = S. Sárdi Margit (szerk.) 2022. *Koszdercka Emmanuel: Egy négy részből álló konyha- és házi könyv (1782)*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 22.)
- IH25 Mikes Mária = S. Sárdi Margit (szerk.) 2023. *Mikes Mária: A gazdaasszonyi bölcsességnek tárháza (1784)*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 25.)
- IH26 = Gazdasági tanácsok és orvosi receptek. In: S. Sárdi Margit (szerk.) 2023. *Régebbi évekből összegyűjtött, különféle házi és gyógyító receptek*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 26.)
- IH27 Herbarium = S. Sárdi Margit (szerk.) 2024. *Herbarium, avagy némely orvosságra való fűveknek hasznairól (18. század vége)*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 27.)
- IH28 = S. Sárdi Margit (szerk.) 2024. *Írak és kenők készítése (17. század)*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 28.)
- IH29 = S. Sárdi Margit (szerk.) 2024. *Hasznos tanítások az emberek betegségei ellen (18. század vége)*. Máriabesnyő: Attraktor Kiadó. (Intra Hungariam 29.)
- Jaksics Demeter veszedelméről, 1490 k. = Gergely éneke Jaksics Demeter veszedelméről (1490 körül). In Gerézdi Rabán 1962. *A magyar világi líra kezdetei*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 39–42.
- KED = Gugán Katalin – Bácsi Enikő – Dömötör Adrienne – Horváth László – Mohay Zsuzsanna – Varga Mónika – Sass Bálint 2023. Középmagyar emlékirat- és drámakorpusz. <https://ked.nytud.hu/#open>
- MNSZ2 = Magyar Nemzeti Szövegtár <http://clara.nytud.hu/mnsz2-dev/>
- MTSZ = Magyar Történeti Szövegtár http://clara.nytud.hu/mtsz/run.cgi/first_form
- NySz. = Szarvas Gábor – Simonyi Zsigmond (1890–1893). *Magyar nyelvtörténeti szótár a legrégebb nyelvemlékektől a nyelvújításig 1–3*. Budapest: Hornyánszky.

- Pax Corporis = Pápai Páriz Ferenc: *Pax corporis, az-az az emberi test nyavalyáinak okairól, fészkeiről, s azoknak orvoslásának módgyáról való tracta* 1687/1747. Pápai Páriz András: Kolozsvár.
- Szakácmesterség = Varga András (szerk.) 1999. *Szakácmesterségek könyvecskéje*. Kolozsvár, 1698. Szeged: JATE.
- Szakácstudomány = Radvánszky Béla 1893. *Házi történelmünk emlékei 1. Régi magyar szakácskönyvek*. Budapest: Athenaeum, Magyar Történelmi Társulat.
- Szentmihályi Mihály 1791. *Házi orvosságok, melyek Különös egybe szedettten, három részre osztatnak*. (Reprint.) Budapest: Pytheas Könyvmanufaktúra.
- TESz. = Benkő Loránd (főszerk.) 1967–1976. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 1–3*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- TMK = Történeti magánéleti korpusz <https://tmk.nytud.hu/>
- ÚESz. = Gerstner Károly et al. 2011–2022. *Új magyar etimológiai szótár*. <https://uesz.nytud.hu/index.html>

Hivatkozások

- Anthony, Laurence 2023. *AntConc*. V4.2.4. Tokyo: Waseda University. <https://www.laurenceanthony.net/software/AntConc>.
- Binder Jenő 1889. A magyar hasonlítás. *Magyar Nyelvőr* 18/6:241–249.
- Claridge, Claudia – Ewa Jonsson – Merja Kytö 2024. *Intensifiers in Late Modern English. A Sociopragmatic Approach to Courtroom Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108560627>.
- Claridge, Claudia – Merja Kytö 2021. Degree and related phenomena in the history of English: The evidence of usage and pathways of change. *Journal of English Linguistics* 49/1:3–17. <https://doi.org/10.1177/0075424220969778>.
- D. Máta Mária 1992. A határozószók. In Benkő Loránd – E. Abaffy Erzsébet – Rácz Endre (szerk.) *A magyar nyelv történeti nyelvtana II/1. A kései ómagyar kor. Morfematika*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 570–661.
- D. Máta Mária 2003. Szófajttörténet. In Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.) *Magyar nyelvtörténet*. Budapest: Osiris Kiadó. 393–429.
- D. Máta Mária 2011. *Magyar szófajttörténet*. Budapest: Argumentum Kiadó.
- Dixon, Robert M. W. 2004. Adjective classes in typological perspective. In Robert M. W. Dixon – Alexandra Y. Aikhenvald (szerk.) *Adjective Classes: A Cross-Linguistic Typology*. Oxford: Oxford University Press. 1–49. <https://doi.org/10.1093/oso/9780199270934.003.0001>.
- Dömötör Adrienne – Gugán Katalin – Novák Attila – Varga Mónika 2017. Kiütérés a morfológiai labirintusból: Korpuszpépítés ó- és középmagyar kori magánéleti szövegekből. *Nyelvtudományi Közlemények* 113:85–110. <https://doi.org/10.15776/NyK.2017.113.3>.
- Ghesquière, Lobke 2021. “A good deal of intensity”: On the development of degree and quantity modifier *good*. *Journal of English Linguistics* 49/2:159–181. <https://doi.org/10.1177/0075424220980046>.
- Gugán Katalin 2022. „Félő, az Isten is el ne hagyjon” – Pleonasztikus tagadás a középmagyarban. In Forgács Tamás – Németh Miklós – Sinkovics Balázs (szerk.) *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei XI*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék. 95–111.

- Kuna Ágnes 2024. *Fejezetek a receptirodalom történetéből. A 16–17. századi magyar orvosi recepthagyomány nyelvészeti megközelítése*. Budapest: Szépirodalmi Figyelő Alapítvány.
- Kuna Ágnes 2025. Orvosi korpuszok és történetiség. *Jelentés és Nyelvhasználat* 12/2:37–55. <https://doi.org/10.14232/JENY.2025.2.4>.
- Kuna Ágnes – Kocsis Zsuzsanna – Ludányi Zsófia 2017. A Magyar orvosi nyelv 16–17. századi alkorpusza. Tervezet, átírás, annotálás. In Forgács Tamás – Németh Miklós – Sinkovics Balázs (szerk.) *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei IX*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék. 239–253.
- Lorenz, Gunter 2002. Really worthwhile or not really significant? A corpus-based approach to the delexicalization and grammaticalization of intensifiers in Modern English. In Ilse Wischer – Gabriele Diewald (szerk.) *New Reflections on Grammaticalization*. Typological Studies in Language 49. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 143–161. <https://doi.org/10.1075/tsl.49.11lor>.
- Novák, Attila – Katalin Gugán – Mónika Varga – Adrienne Dömötör 2018. Creation of an annotated corpus of Old and Middle Hungarian court records and private correspondence. *Language Resources and Evaluation* 52/1:1–28. <https://doi.org/10.1007/s10579-017-9393-8>.
- Oravecz, Csaba – Tamás Váradi – Bálint Sass 2014. The Hungarian Gigaword Corpus. In Nicoletta Calzolari – Khalid Choukri – Thierry Declerck – Hrafn Loftsson – Bente Maegaard – Joseph Mariani – Asuncion Moreno – Jan Odijk – Stelios Piperidis (szerk.) *Proceedings of the Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'14)*. Reykjavik: European Language Resources Association (ELRA). 1719–1723.
- Quirk, Randolph – Sidney Greenbaum – Geoffrey N. Leech – Jan Svartvik 1985. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.
- S. Hámori Antónia 2008. Melléknévi alaptagú szó szerkezetek középmagyar kori szövegeinkben. In Haader Lea – Horváth László (szerk.) *Tanulmányok a középmagyar kor mondattana köréből*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 89. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 88–109.
- Sass Bálint 2017. Keresés korpuszban. A kibővített Magyar Történeti Szövegtár új keresőfelülete. In Forgács Tamás – Németh Miklós – Sinkovics Balázs (szerk.) *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei IX*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék. 267–277.
- Simonyi Zsigmond 1880. Ragvesztett határozók. *Magyar Nyelvtör* 9/7:314–319.
- Simonyi Zsigmond 1913. *A jelzők mondattana. Nyelvtörténeti tanulmány*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- Varga Mónika 2022. „Alkalmas ideig gyötörte”. Pragmatikai markerek funkcióinak alakulásáról 16–18. századi regiszterekben. *Jelentés és Nyelvhasználat* 9/1:133–153. <https://doi.org/10.14232/jeny.2022.1.6>.
- Varga Mónika 2024a. *Felette igen nagy jó* – Intenzitásjelölők variációja 16–18. századi regiszterekben. *Argumentum* 20:194–223. <https://doi.org/10.34103/ARGUMENTUM/2024/11>.

Varga, Mónika 2024b. *So very good!* Intensifiers in historical registers: a comparison of Hungarian and English. Előadás. 1st Contrastive Pragmatics Symposium. Budapest: Hungarian Research Centre for Linguistics. 2024. július 18.

Varga Mónika 2025. *Rettenetes friss, iszonyú sok, szörnyű vígság*: negatív emotív intenzitásjelölők variációjáról 16–18. századi szövegtípusokban.

Argumentum 21:41–66. <https://doi.org/10.34103/ARGUMENTUM/2025/5>.

Veres Ignác 1880. A melléknév tanához Petőfiből. *Magyar Nyelvőr* 9/7:307–314.

A szerzőről

Varga Mónika az ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont Történeti Nyelvészeti és Uralisztikai Intézetének tudományos munkatársa. Kutatási területe a magyar nyelvtörténet (szövegnyelvészet, mondattan, morfológia), valamint a történeti pragmatika. Részt vesz történeti adatbázisok építésének munkálataiban.

Elérhetősége: varga.monika@nytud.hu